

АССАЛАМ

www.assalam.ru

НА КУМЫКСКОМ ЯЗЫКЕ

БУСУРМАНЛАНЫ РУГЪАНИ-ЯРЫКЪЛАНДЫРЫВ ГАЗЕТИ

№ 5 (106) Айда бир керен чыгъарыла / МАЙ 2008 г. / Джумад-уль-аввал 1429 г. Багъасы 15 манат

Редакторну колонкасы

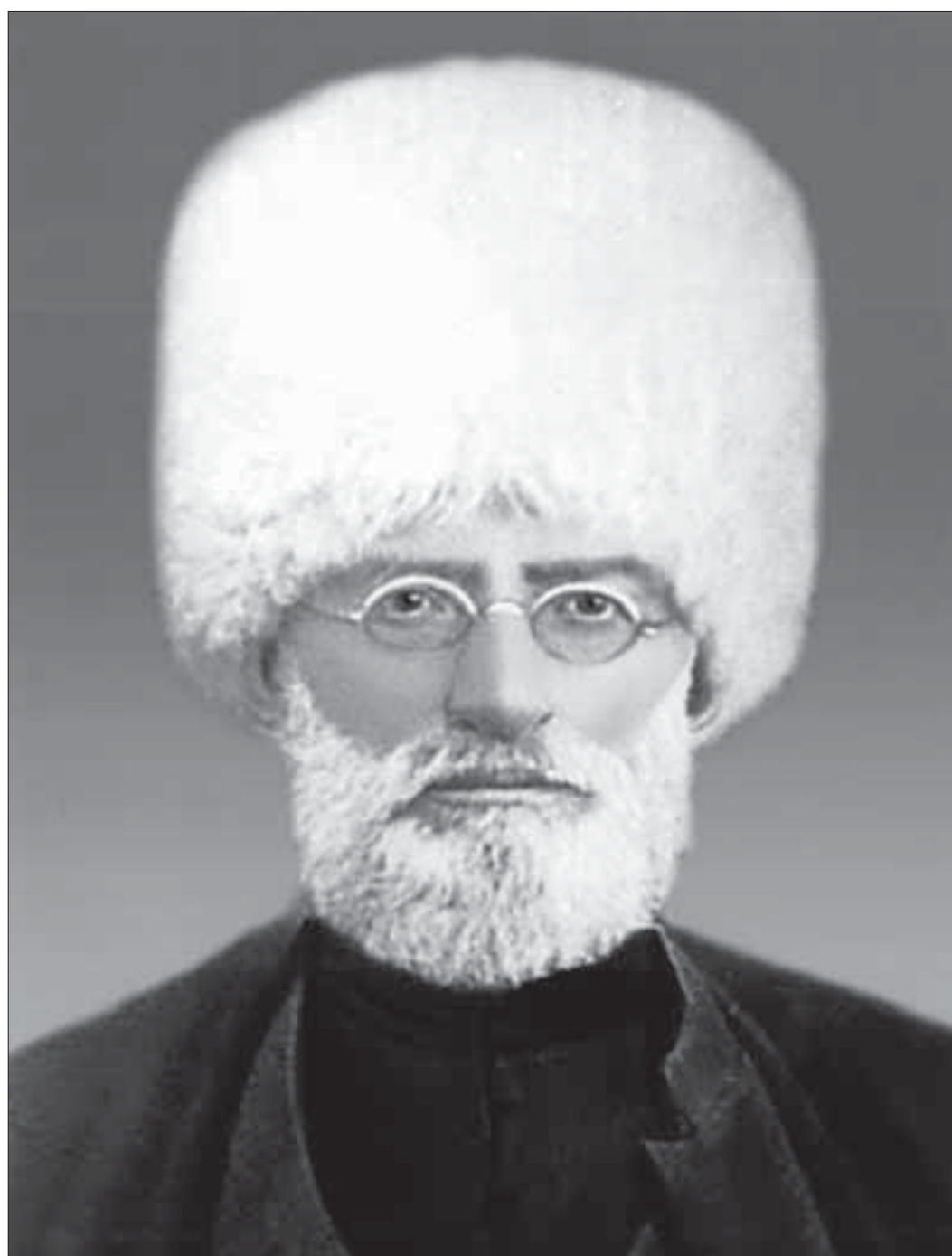
Ассаламу алейкум, аявлу охувчуларыбыз, дин кърдашларыбыз! Гезикли бу номерибизде сизин янгы ачылгъан рубрикаларыбыз булан таныш этивню узатыбыз. Бизге де, сизге де шолардан пайда болсун, я Аллагъ! Айтма сюегеним, Пайхаммарны ﷺ яшавун билив, шону ахтарыв гъар бусурман учун сюннет. Ону хасиятларын, къылыгъын ахтара турсакъ, ким биле бара-бара шону берекетинден биз озъююз де, яшавубуз да, напсыбыз да яхшы янгда багып алышынар бугъай, Аллагъ буюрса.

Мугъаммат Пайхаммарﷺ яшагъан яшавдан, жамиятга этген таъсирден, етишген устьюнлюклеринден къайсы адам да, суйсе шо сабанчы болсун, суйсе президент болсун, озъюне уьлгю алмагъа бола, алмагъа де герек. Шо муратланы гез алгъа алып, къумукъча язылгъан «Нюрлю таварих» деген китапны охувчуларыбызга беребиз. Биревлер шону жыйып сакълайлар, неге туюл бизин тилде ону яшавуну гъакъында язылгъан китап ёкъ. Бу китапны чыгъартма башлагъаныкъ бир ай гетип тура, тек шо гъакъда охувчуларыбыздан селенив ёкъ. Шону йимик башга агъамиятлы макъалаларыбызга да селенив ёкъ, тергев де ёкъму экен деп эсинге гелип гете.

Бизин алимлирибизни ахтарып къарап, оланы яшав ёлуну, гъаракаты булан да халкъыбызны таныш этмеге къасткъылабыз. Сёз арада къайсыбыз да макътана болабыз бизин алимлирибиз мунчакъы болгъан, шайхларыбыз да аз болмагъан деп. Шолардан кимни танысан деп сорасанг, Абусуфьян Акаевден къайрысын кёплерибиз билмейбиз. Шону да атын билсе туюл, ол не иш этгени, нечик яшагъанны билегенлер кёп туюлдюр. Алда да язгъаныкъ йимик, бу масъалада сизден, охувчулардан, кёмек болса, барыбызга да пайда болар эди. Неге туюл, билебиз юрларда бир-бир тамазалар бар кёп затны да билеген, айтып да болагъан, аз-маз буса да уьй архивлери, бырын китаплары да бар. Шолар «Ассалам» газетибизни охумай туюлдюр, дин агълю болгъан сонг, амма шо якъдан да селенив ёкъ. Бир шегин билсек, озъююз гелип, шолай адамлар булан ёлукъмагъа гъап-гъазирбиз.

Шолайлыкъда, аявлу охувчуларыбыз, сизин дагъы да чакъыраман газетибиз булан тыгъыс аралыкъ тутмагъа, билегенигизни шондан таба билдирмеге. Гъаракатыбыз ислам динни йймакъ учун экенин англап, озъюл гелегенлени де къуршап, болагъан тарбиябызны бермек. Биз этмесе, ким этер?! Хозгъалмасакъ, бастырыкъ басып къалар яшавубуз. Динибизни оър этмеге, бир пуршав да ёкъ, озъююзно билимсизлигибизден къайры...

Сайфулла къади. Яшав ёлу (1850–1919)



Артагъы гюнлерде Магъачкъалада айтылгъан алим, шайх Сайфулла къадиге багъышлангъан илму конференция оьтгерилди. Гертиден де, озъ заманында ислам дюньясыны айтылгъан машгъур алимлени бириси, супу Сайфулла къади етишген оьрлюкleri, билими, илмусу булан гъалигилени де гъайран кълдырар йимик. Уьч тарикъатны (накъшубанди, шазали, къадари) устазы болгъан бу адам супулукъда лап оьр даражалагъа етип гъакъ кутбу болгъан, огъар динни янгыртывчусу (муджаддид) ва Аллагъны

илмусун сезген (ильм раббани) адам деп айта болгъан. Ондан къайры, Сайфулла къади медицина якъдан да оьр даражалагъа етишген ва бу тармакъда да кёп-кёп аврувлгъа кёмек этген. Сайфулла къади 16 тил биле болгъан: арап, авар, къазикъумух, орус, къумукъ, татар, къазах, башкир, немец, фарси, тюрк, осетин, ингуш, къарачай, балкъар, кыргыз. 1904-нчю йыл Сайфулла къадини Россияны Кавказ бусурманларындан Пачалыкъ Думагъа да сайлагъан болгъан ва ол онда жаваплы кьуллукъну кютген.

В номере:

4 **БИЛМЕГЕ ГЕРЕК**
Къуръангъа гёре яшама башлайыкъ



5 **ИЛМУ**
Сафинатун нажат



6 **БАЯНЛИКЪ**
Имамны сёзю



7 **ПАЙХАММАРНЫ ﷺ ЯШАВУ**
Нюрлю таварих



8 **МОБИЛЬНЫЙ БАЙЛАВЛУКЪ**



ЯНГЫЛЫКЪЛАР

Америкалы бусурман докътурлар тегин кёмек этежек

Америкадагы бусурманлар къургъан рагъмулкуну Жамияты деген къурум Мериленд деген штатда страховой полис ёкъ ватандашлар учун тегин клиника ачгъан.

Бу бусурман азархана яшланы да, уллуланы да миллетине, динине гёре айырмай къабул этежек.

Рагъмулкуну Жамияты деген къурумну ортакъчысы Эсам Альхаваги дейген психиатрны сёзлерине гёре, клиниканы аслу мурады – бусурман жамиятга кёмек этивню программасын болдурмакъ ва озгелеге бусурманлар жамиятны лайыкълы ватандашлары экенни гёрсетмек.

«Гъали бизин районбуз гъажатлылары биринчи медицина кёмек этив булан толу кюйде таъмин этип болмай. Шо саялы ерли скорый помощдан аврувлар бизин клиникабызгъа геле. Неге туюл озге ерлерде олагъа кёмек этилмей», – дей бу клиниканы приемный бёлюгюню башчысы.

Бу якъдагы халкъны 13 процентини, 70 минг адамгъа ювукъ, страховкасы ёкъ. Ахтарывлар гёрсетеген кюйде, США да буса 47 миллион адамны страховкасы ёкъ.

Гъалиге бу янги ачылгъан рагъмулу клиникада 15 терапевт ишлей ва дагъы да 50 докътур тегин кёмек этмеге гъазир.



Американ маллагъа – бойкот

Иорданияны профсоюзлары американ малланы сатып алмасгъа чакъыргъан. Профсоюзлар билдиреген кюйде, США-агъа зиян гелтирмеге болагъаныбызны англатма тарыкъ, неге туюл олар бизин халкъыбызгъа къаршы дав юрюте.

США-ны вице президентни Чейни бу регионда артдагы гезик болгъанда Израильге болгъан чакъы кёмек этежегин билдирген ва шону булан бирче палестинлиге де къаршы туюлюне инандырмагъа къарагъан.

«Биз американ малланы сатып алагъаныбыз – улу айып иш, – дей профсоюзну ёлбашчылары. – Бизин акъчабыз палестинлиге ольтюрювде кёмекчи болмагъа герекмей!»

Февральны ахырындан тутуп Израиль сектор Газагъа дав башлагъанлы 130 палестинли ольтюрюлген. Амма дюнья жамият ольтюрюлген бусурманланы къурбан болгъанына мюкюр болмай, шолай санама да санамай.

Ислам бар ерде СПИД аз яйылгъан

Москвада май айны башында Гюнтувуш Европаны ва Центральный Азияны уълкелеринде Вич-СПИД аврувлар яйылыгъа багъышлангъан Экинчи конференция отгертрилген. Онда чыгып сёйлеген РФ-ни баш санитарный врачы Геннадий Онищенко сёз арада булай деген: «Уълкебизни



бусурман халкълар яшайгъан регионларда СПИД аврувну вирусу, озгелер булан тенгледиргенде, кёп аста яйыла». Ол вич инфекциялагъа къаршы турувда дин идаралар булан иш гёрювге умут этегенин де билдирген. «Россия учун православный Килиса булан, ягъуди жамиятлар ва озге динлер булан иш гёрмекни уллу агъамиятлыгы бар, – дей Онищенко. – Вич инфекцияланы алдын алывда, яйылмагъа къоймайгъанлыкъда шо уллу кёмек этмеге бола».

Тюркияда ислам илмуну ва технологияны музейи ачылажакъ

Тюркияны маданиятны ва туризмни министрлигини кёмеги булан Истамбул шагъарда дюньяда илмугъа ва технологиягъа багъышлангъан биринчи ислам музей ачылажакъ. Музейде ислам маданият илмугъа ва умуми гъалиги жамиятгъа этген къошумну исбатлайгъан экспонатлар гёрсетилежек. Мунда бусурман алимлер къургъан обсерваторияланы, азарханаланы, университетлени моделлери болажакъ, ислам илму етишген агъамиятлы оърлюклер булан да таныш болма болажакъ.

Истамбулну мэри Кадир Топбас билдирген кюйде, музейни ачылывуна бары да ишлер гъазирленген ва онда тюрк ва озге бусурман алимлер промышленный оьсювге этген къошуму толу гёрсетилежек. Бу музейни ачылывунда Тюркияны илму академиясы ва илму-технический ахтарывчу совет де ортакъчылыкъ этген. Башлагъы вакътиде музейде 140 экспонат гёрсетилежек, сонг бара-бара шоланы санаву 800-ге чыгъажакъ деп гёз алгъа тутулгъан.

Музей уьч бинада болажакъ ва ону умуми майданы 3,5 минг квадрат метр ерни ележек. Бир-бир экспонатлар VIII-XVI-нчи асуларда этилген ачылывланы ва изобретенияланы копиялары болажакъ. Экспонатланы арасында географияда, астрономияда, океанографияда, механикада, химический, физический ва медицина ахтарывларда къоллангъан алатлар болажакъ.

Британияда бусурманлар кёп болуп бара

10 йылдан сонг Англияда межитлеге юрюйген бусурманланы санаву католиклени санавундан озажакъ. Шо гъакъда



этилген ахтарывлагъа гёре, гъалиги гъал алышымаса, 2020-нчы йылгъа килислагъа барагъан католиклени санаву 679 минг адамгъа ерли кемижек. Ислам динни къанунларын юрютегенлени санаву буса шо заманлагъа 683 минг адамгъа чыгъажакъ.

Англияда католиклерден эсе хачперес динни англикан килиса деген агъымны юрютегенлени санаву артыкъ. Бара-бара бусурманланы санаву шолардан да озажакъ, неге туюл гъалиги барышгъа гёре, англиканланы санаву озге хачпереслер йимик, кемий, бусурманланы санаву буса артып тербей. Гъисапланы юрютеген гъукмат эксперт Питер Брирли айтагъан кюйде, 2001-нчи йылдан тутуп Великобританияда яшайгъан бусурманланы санаву токътамай оьсе ва шолар жамиятгъа этеген таъсир де арта бара.

Исламны къабул этелер

Филиппины деген уълкеде кёп къадарда ерли халкъ динин къоюп, исламны къабул этеген болгъан. Ахтарывлар гёрсетеген кюйде, артдагы заманны ичинде бу якъда хачперес динин къоюп исламны къабул этгенлени санаву 100 минг адамдан оьтген. Ахтарывчулар гъисап этегенге гёре, янги айлангъан бусурманланы санаву дагъы да кёп, неге туюл кёплер ислам



динге чыкъгъанын яшырма борчлу бола. Неге десе, бусурманлар озлени гъызарлажакъ деп къоркъа.

Ерли гъакимият бусурманланы ачыкъгъа чыкъмай турагъан террористлер деп гъисаплай ва ислам динге айлангъан бары да адамны гъисабын да юрюте, тергеме де тергей. Шо буса бусурманланы ачувун да чыгъарта, къаршылыкъ къайтарма да борчлу эте.

Исламны гъакъындагы адабият тергелме герек

РФ-ни Генпрокуратурасы гюмрюк къулукъну ёлбашчысындан бизин уълкебизде гери урулагъан адабиятны ва аудио, видео маллар дагъы гелтирилмесин деп талап эте. Гери урулагъан адабиятны арасында ислам динни гъакъындагылар да бар. Шолалардан масала: «Исламны гёзюнден къарагъанда» («Сквозь призму ислама»), «Исламны къорчулери» («Основы ислама»), «Аллагъны къанунларын токъташдырыв» («Установление законов Аллаха»).

Булай натижагъа генпрокуратура артдагы бир нече айны узагъында этген ахтарывларындан сонг гелген. Белгили болгъан кюйде, гюмрюк къулукъ борчлары герекли даражада кютмей ва шо саялы бери гелмеге герекмей деген адабиятгъа тийишли тергев, барулар ёкъ саялы олар пуршавуз дазудан оьте болгъан.

Гюмрюкде этилген ёравлар гёз алгъа алынажакъгъа ва шо тармакъда къатты низам ва тергев болажакъгъа сёз бердилер.

ГЪАМИС

Гъакъыллы
ишге ёл бер-
мек – рагъму-
лукъ, яман ишни
ёлун алмакъ да
– рагъмулукъ

СУПУ ХАБАРЛАР

Агъач гесивчю ва иблис

Бир иманлы агъач гесивчю ювукъ арадагы бут-перес къавум терекге сужда къылагъанны биле. Ол шо терекни гесмеге токъташа. Ёлда огъар иблис ёлугъуп: «Сен къайда барасан?» – деп сорай. «Мен терек гесмеге бараман», – деп агъач гесивчю жаваплана.

Иблис огъар: «Мен сагъа шо терекни гесмеге къоймажакъман», – дей. Агъач гесивчю тутуп иблисни ерге ура ва хырдыны балтасын тиреп, ону ольтюрме гъазирлене. Шо заман иблис огъар булай сёйлей: «Сен шо терекни гесме сюесен, тек о къавум оьзю сужда къылагъан бутгъа (идол) тийме къоймас. Олар сени ольтюрер. Агъалукъ буса, яшавлукъ малларсыз къалажакъ. Бу гъайгевлюк сагъа тарыкъмы? Мен сагъа этеген таклифге тынглап къара. Гюнде эки ез акъча къазагъаныгъны да билемен. Сен рагъмулу адамсан, агъалукъ де уллу ва, уьстевюне, адамлагъа кёмек этмеге де сюесен. Гъар эртен юхлайгъан еринге эки алтын акъча салажакъман. Мен айтгъанны этсенг, оьлюмден де къутуларсан, агъалукъню гъайын да этерсен, амалсыз яшайгъанлагъа да кёмек тийдирерсен».

Агъач гесивчю огъар: «Мен сагъа инанмайман. Сен алдатажакъсан. Бары да биле – иблис ялгъанчы ва макюрчю экенни. Сен оьзюнгню сакъламагъа сюесен», – деп жавап бере. Иблис буса огъар булай дей: «Ёкъ, мен сени алдатма суймеймен. Алдатсам да нени тас этесен? Мен бережек болгъан акъчаны тапмасанг, не замада да гелип, балтанг булан шо терекни гесип бола-сан чы».

Адам да рази бола. Экинчи гюн эртен ол яп-янги эки алтын акъча таба. Ол агъалукъне аш да, опуракъ да ала, къалгъанын пакъырлагъа оьлеше. Артындагы гюн буса, ол акъчаны тапмай. Ачувлангъан агъач гесивчю балтасын да алып, шо баягы терекни гесмеге чыгъа.

Ёлда огъар дагъы да иблис ёлугъа ва: «Къайда онгарылгъансан?», – деп сорай. «Сен ялгъанчы ва макюрчюсен! Мен терекни гесме бараман», – дей адам.

Иблис бармагъыны учу булан ол адамны йыгъа ва: «Мен сени ольтюргенни сюемисен? Шо терекге тиймежегинге сёз бер», – дей.

«Ольтюрме мени. Тиймесмен шо терекге. Магъа бир затны англат. Булай гюч сагъа къайдан гелип къалгъан?»

Иблис де булай жавап берген: «Гетген гезик сен терекни Аллагъ учун гесмеге бара эдинг. Эрни буса мени булан эки алтын акъча саялы ябушдунг».

БИЗИН АЛИМПЕР

Сайфулла къади. Яшав ёлу (1850–1919)

1 « Сайфулла Башларов гичиден берли илмугъа гьасирет болган ва башлагъы билимин уюнде топлама башлагъан, сонг юртундагъы мадрасада охувун узатган.

1859-нчу йыл ол атасы булан Аштархангъа гете, ондагъы татар ислам мадрасагъа охума тюше ва 3 йылдан шону тамамлай. Арты булан 5 йыллык орус школаны да охуп битдире. Атасыны къурдашындан таба Сайфулла къади халкъ медицина булан таныш бола ва бу тармакны кеп сююп ахтармагъа уруна. 1867-нчи йыл Сайфулла къади Дагъыстангъа къайта ва Арчибдеги мадрасада шайх Арчибли Мама-Дибирни алдында охувун узата. Онда ол Багини юртлу Шуайб-афанди булан таныш болуп, къурдашыкъ тутта.

1869-нчу йыл Сайфулла къади Дагъыстанда айтылган алим Къудали юртлу Гьасанны янына бара ва ерли мадрасада билимин теренлешдире. Мунда ол Къагъибли Гьасан булан таныш болуп къурдашлар болалар. Къудали юртда Сайфулла къади тиллени, философияны, математиканы ва этиканы гече. О замангъа ол 10 тилге уйрене. Барабара ону мундагъы мадрасагъа муаллим гьисапда ише ала ва ол медицинаны ва географияны ахтармагъа башлай.

1871-нчи йыл билим алмагъа талмайган бу адам Согъратль юртгъа чыгъа. 1875-нчи йыл охувун тамамлап, ол Цудахарлы Ильяс гъажи чакъырып, ону юртунда 4 айны узагъында эмчи болуп ишлей. Сонг Абдурагъман гъажи Сугъури ону Цудахардан Къази-Къумухгъа рус асгерде писир (кансарал язывчу) болуп ишлемеге бакъдыра. О заманларда ол Акъушалы Али гъажи булан таныш бола.

Белгили кюйде, 1877-нчи йыл Дагъыстанда башгетерив башлана. Сайфулла къади башгетергенлени янын тутмай ва шогъар рази де болмай. Шолой экенге де къарамайлы, биревлени яла япганлыгъындан, ону тутуп Саратов губерниягъа сюргюн эте. Аштархандагъы къардашлары кемеке этип, ол эркин айланмагъа ва ишлемеге ихтияр ала. Онда Сайфулла къади немец доктуурлар булан таныш болуп, оланы азарханасында ишлемеге башлай ва ишин бёлмей немецлени медицина курслраны да охуп битдире. 1886-нчы йыл охувун тамамлагъанда, огъар врач болуп ишлемеге ихтияр береген диплом тапшурула.

Сайфулла къади бир нече керенлер Германияда бола, немец ва арап тиллерде медицинагъа багъышланган ахтарыш ишлер яза. Шону булан бирче ол супу билимлерин теренлешдиривну устюнде де чалыша.

1891-нчи йыл сюргюнден къайтгъанда Сайфулла къади башлап Владикавказда, сонг Дондагъы Ростов шагъардагъы азарханада ишлеме гирише. Бу йылларда ол рус тилин иттилешдире, украин тилин уйрене, уллу татар ярыкландырывчу Бахчисарай шагъарны башчысы Исмайыл Гаспаралье булан

Сайфулла къади Уфадагъы Ислам университетде Гюнтувуш философиядан, шариатдан ва тарикъатдан дарс бермеге башлай. Шону булан бирче ол башкир ва татар тиллени уйренивюн артдыра ва къазах, къыргыз тиллени уйренимеге гирише.

1908-нчи йыл Сайфулла къади Дагъыстангъа къайта ва Костек

олар нетсе де, 1913-нчу йылны май айында Темирхан-Шурагъа 6 мингге ювукъ савутланган адам геле. Бирлер айтаган кюйде, башгетеривге халкъны Гъоцалы Нажмутдин тебере болган. Нечик де Сайфулла къади де, Къагъибли Гьасан да башгетергенлени алдына чыгып, оланы гери къайтма ёл таба ва геле-



Сайфулла къадини зияраты. Оьр Къазаныш юрт.

таныш бола. Мунда ол озгелер булан чалышып, халкъ арада ислам билимни яймакъ мурат булан Абхазияда мадраса ачмагъа гъаракат эте. Сайфулла къади Темиркъазыкъ Кавказны дин чалывшчулары булан таныш болувун да узата. Къарачай, балкъар тиллени уйрене, осетин тили де биле. Ингушланы уюнде яшаган вакътини ичинде ол оланы тилине де уйрене, мычыгышча да сёйлеп бажара.

1894-нчу йыл Сайфулла къади Аштархангъа гече ва невропатолог болуп ишлеме башлай, Гюнтувуш философиядан, супулукъдан, бусурман юриспруденциядан билимин генглешдире, ислам динге ва медицинагъа багъышлап асарлар яза. Ол аштархан ругъанилеге ва бусурман охув ожакълагъа болагъан кемегин эте.

1904-нчу йыл Сайфулла къади Къагъир шагъардагъы «Аль-Азхар» оьр охув ожакъгъа охума тюше ва тез заманны ичинде шону оьр къыйматлагъа битдире. 1905-нчи йыл уллу татар-башкир ярыкландырывчу ва педагог Зияуль Камали чакъырып,

юртда супулукъда лап оьр даражалагъа етген Хасболат шайхны алдында супу билимлерин теренлешдире. Бир нече айдан сонг Костекли Хасболат ону шайх Мугъаммат-Закир аль Чиставиге бакъдыра. Ол гечинген сонг, Сайфулла къади Троицк шагъарда яшайган Зайнулла Расулевге бара. Узакъ заман гетмей, кеп халкъны алдында Сайфулла къадини муршид (ругъ насыгъатчы) даражагъа гетере.

1909-1918-нчи йылларда Сайфулла къади Дагъыстанны ва Темиркъазыкъ Кавказны муфтиси болуп чалыша.

1913-нчу йыл пача язывну арап тилден рус тилге чыгъарма герекдеп буйрукъ чыгъарта. Шону устюнде Дагъыстанда башгетерив башлана. Сайфулла къади ва Къагъибли Гьасан кеп кьан тегюв болардан кьоркьуп шо башгетеривге къаршы чыгъа. Олар кьан тегюп айланганча башлап герекли идараларда пачаны шо буйругъу тюз тогюлюн исбат этмеге тарыкъ дей. Бу эки алим шо буйрукъну тайдырмакъ учун башгетеривсюз де ёллар барны айта ва шогъар етме бола дей. Амма

ген гюнню эртенинде Темирхан-Шурагъа савутланганлар гирмей гете. Шолойлыкъда, Дагъыстанны уллу кьан тегювден Россияны буса биябурлукъдан сакълама бажарыла. Тек бу ише айыплы деп Сайфулла къадини тутуп, Къазан губерниягъа сюргюн эте. Шондан къайры бу агъвалатларда ортакъчылыкъ этген деп дагъы бир гишини де тутмай.

1914–1916-нчы йыллар Сайфулла къади Къазан шагъардагъа «Гаффария» деген мадрасада, сонг «Мугъаммадия» деген биринчи татар ислам университетде муаллим болуп ишлеген. Бу йылларда ону яшаву ерли алимлер, динчилер булан тыгъыс байлавлукъда оьте, янгы-янгы адамлар булан таныш бола, ювукълукъ юрте. Масала, «Мугъаммадияны» ректору Галимжан Галимов ону ювукъ къурдашы болган.

1916-нчы йыл пачаны арап тилден тайып рус тилге гечмеге герек деген буйругъу гери къайтарыла ва Сайфулла къади Темирхан-Шурагъа къайтып, муфтилин узата.

1917-нчи йыл Сайфулла къади Дагъыстанны Дав-инкы-

ГЪАДИС

Аллагъ гъар юзйыллыкъны башында динни оьр этежек адамны йибережеги гъакъ зат

лап Гьукуматындагъы динлеге къарайган комитетни ёлбашчысы этиле, сонг Дагъыстан шариат судуну председатели этилип сайлана. Ону Пачалыкъ Думагъа делегат этип де сайлай, онда ол ватандаш давну ва кьан тегювню токътатмагъа къаст этип чалыша.

Сайфулла къади халкъны алдына чыгып, инкылапчылагъа къаршы дав юрютмеге кьоркюнчлу экенни исбатлай болган. Ол Къагъибли Гьасан булан Гъоцалы Нажмутдинге паракътылыкъны ва савутун кьоймакъны таклиф этмеге барган делегацияда ортакъчылыкъ этген.

Шо мурат булан ол Костекде, Чиркейде, Хунзахда, Согъратльде, Къази-Къумухда, Андиде, Акъушада ва озге ерлерде болган.

Ону Акъушалы Али гъажи булангъы аралыгъы да белгили. Сайфулла къади огъар язган кагъызларда шариатгъа гере юройген гиши Гъоцалы Нажмутдинни якъламасы айта, неге тогюл ол халкъны ватандаш давгъа тарта.

Совет гьукумат Дагъыстанда гъакимликни къолгъа алгъанда 1918-нчи йыл Сайфулла къадини Дагъыстанны дав-инкылап комитетни ругъ-шариат ишлени бёлгюню заведующийи этип белгилей.

1919-нчу йыл Дагъыстанда дав-инкылап Гьукумат дагъытыла. Уьст гелгенлер Сайфулла къади о Гьукуматны ортакъчысы болганны билгенде, ону тутуп, гюллелеме токъташа. Темирхан-Шурада къуллукъ этеген ерли бир пача офицер шо гъакъда билгенде, яшыртгъын кюйде гече огъар шону билдире.

Оьле тураган Сайфулла къадини ону шакиртлери оьгюз арба булан Темирхан-Шурадан чыгъарталар. Амма ёл уьстде Тёбен Джюнгутейни кырыларында Сайфулла къади гечине. Ону Оьр Къазанышда, ол сав заманда иш этип къабурлар учун алган топуракъда геме. Шо ерде бара-бара инг абурлу дин чалышывчулар, шайхлар, алимлер ва озге мумин адамлар гёмюле.

Ницовкралы Гусейинни уланы Сайфулла гъакъ герти шайх болган, огъар Аллагъ рази болсун ва этген ишлери учун шабагъатласын. Ол пайдалы билимни, илмуну толлагъан ва озден сонггу наслугъа шону кьююп гетген.

Сайфулла къади озюнден сонг тарикъатда оьрлюкlege этишген муталимлерин кьойган. Шолар саялы тарикъат сакъланып, бизин девюрге ерли этишген.

БИЛМЕ ГЕРЕК

Къуръангъа гёре яшама башлайыкъъ

Сайит-афанди
аль-Чиркави

Башы алдагы номерде

Къуръан охугъанча алдын «Бисмилягъны...» охумагъны къыйматлыгъы

Къудратлы Аллагъ булай дей (маънасы): «Пайхаммар ﷺ! Къуръан охума гиришгенче Аллагъгъа тиле шайтандан сакъланмакъны, демек Магъа тиле Мени рагъмулугъумдан ари къувалангъан налатлы иблистен сакъаланмакъны. Ол Магъа таянагъан ва умут этеген таза бусурманланы, авлияланы, гъакъ иманы барланы адашдырмас ва олагъа устыюнлюк этип болмас. Шайтан адышдыргъан ва олагъа устыюнлюк этип болгъанлар – огъар жавап бергенлер ва ону артына тюшгенлер, шо кепде бутпереслер де».

Бу аятда Аллагъ Пайхаммаргъа ﷺ сёйлей буса да, Ол бары да уьмметге сёйлейгени гъакъ зат. Эгер Аллагъ гунагъсыз Пайхаммаргъа ﷺ шайтандан сакъланмакъ учун Оьзюне тилесин деп айта болгъан сонг (ол олай да сакълангъан чы), къалгъан уьммет Аллагъгъа шолай тилевде нечик гъажатлы болажакъ дагъы?! Аллагъ Пайхаммаргъа ﷺ иш этип шолай деп айта, къалгъан уьммет Оьзюне шолай тилевлер этивде къасткъылмакъны агъамиятлыгъын гёрсетмек учун.

Къуръан охумагъа башлайгъан гиши шайтандан сакъланмакъны тилейгенде иблисте болгъан затны эсине ала: ол малайиклени арасында болгъан кюйню, оьктемлиги саялы Адам Пайхаммаргъа баш иймеге суймеген кюйню ва шо саялы Аллагъ ону Оьзюне рагъмулугъундан ари этип шайтан этген кюйню. Мундан англашылагъан кюйде, бусурман адам «Аъзу биллягъны...» айтагъанда агъамиятсыз янашамагъа герекмей. Шо огъар хузурну сакъламакъны ва яман ойланы къуваламагъа кёмек эте. Шону айтгъан адамгъа Аллагъ ону истиъазатына гёре Къуръан аятланы англамагъа, олардагъы белгилени, яшыртгъан сырланы сезмеге, гъакъыкъатны билмеге имканлыкъ бере, инша Аллагъ.

Къуръан охуйгъан бары да гиши ону гъакъ маънасын англамакъ булан шабагъатласын! Амин.

Амма Къуръанны янгыз авзу булан охув, юреги васваслардан, къайдагъы ойлардан, келпетлерден ва муратлардан толгъан буса, ону маънасын англамагъа имканлыкъ бермей. Шо гъакъ герти зат.

Налатлы иблис Аллагъгъа булай деп сорай: «Я Аллагъ! Сен Къуръанда магъа: «Амма сен мени гъакъ къулларыма ёлбашчылыкъ этип болмассан», – деп айтасан. Кимлердир шо сени къулларынгъ?» Аллагъ булай жавап бере (маънасы): «Мени Аршымны шавласындан бетлери шавла берген адамлар, олар да, Ибрагъим ва Мугъаммат ﷺ иймик, балчыкъдан яратылгъан». Шо заман иблис булай деп сорай: «Шо адамлар нечикдир (оланы мердешлери, хасиятлары нечикдир)?» Аллагъ булай деп жавап бере (маънасы): «Шо адамлар гунагълары саялы пашман турагъанлар ва жан мукъамда имансыз гъалда оьлежекге къоркъагъанлар. Оланы бетлери Мени

Аршымны шавласындан йыртыллай. Олар къонакъланы, къардашланы, ачланы ва пакъыр яшайгъанланы ашата, олар Мени къулларыма рагъмулу янаша. Олар, оьрде эсгерилген эки пайхаммар иймик, балчыкъдан яратылгъан. Нечик буса да къарамай, олар Мени гъукмума рази ва Мени разилигимни излей. Шолай адамны юреги Мени байлыгъым».



Ону гъукмусуна даим рази къаларлардан этсин бизин Аллагъ ва даим ону разилигин излейгенлерден этсин бизин! Амин.

Иманлы адам иблисни налатлайгъанда, ол: «Лагъанта лаъинан» («Налатлыны налатлайсан») деп жавап бере. Демек, ол шогъар агъамият бермей, неге тюгюл ол олай да Аллагъ булан налатлангъан. Амма бусурман адам «Аъзу биллягъны...» айтагъанда, иблис: «Сен мени аркъа сюегимни сындырдынгъ», – деп айта. Бирдагъы айтылагъан кюйде, кимесе бирев гъар гюн онар керен «Аъзу биллягъны...» айта буса, огъар иблисни къуваламакъ учун Аллагъутаала хас малайикни йибере.

Сураны башындан охуй буса да, шондан аят охуй буса да башлап «Аъзу биллягъны...» охумагъа герек. Бирлери шо сюннет деп санай. Аллагъны Элчиси ﷺ: «Сюннетни къойгъан гиши бизинкилерден тюгюл» деген сёзлерине гёре, «Аъзу биллягъны...» охувну къоймайыкъ, шо борч тюгюл буса да.

Бу тилевню Пайхаммар ﷺ намаз къылма башлайгъанда охуй болгъан. Шо кепде Абу Гъанифа ва аш-Шафии имамлар да намазны алдында «Аъзу биллягъны...» охуй болгъан ва намазда охулагъан бары да зат бир текст деп гъисаплай болгъан ва намазны алдында бир керен шону охуса бары да ракаатлагъа тие деген.

Бары да бусурманлагъа налатлы шайтандан сакъланмагъа Аллагъ кёмек этсин!

Къуръанны къыйматлыгъыны баяны

Къуръан – Яратгъаныбыз Аллагъны къаламы экенни биле туруп, шону къый-

матлыгъын нечик анлатма бола ва шогъар нечик багъа бермеге бола? Шону гъакъында адам нечик айтмагъа бола ва шогъар нечик къыймат берип бола? Шо Аллагъны сёзю ва шондан уллу багъа болуп болмас.

Къуръан – Аллагъутаала бизге балагъдан къутулмакъ учун йиберген ниъмат. Демек, шогъар гёре юрюйген гиши тюз ва гъакъ ёлгъа тюшген ва адашмас. Бу

гёре юрюйген гишиге рагъмулукъ болажакъ, шоларгъа гёре юрюмейгенлер буса къайгъы ва пашманлыкъ сезежек». Шо сура охулгъан уьйге шайтан уьч гюн гирмежек деп айтыла. Пайхаммарны ﷺ гъадисинде булай айтыла: «Сурат-уль Бакарат охулгъан уьйде шайтан къалмай, ондан къачып гете».

Энни булай натижагъа гелмеге болабыз: Къуръан ону янгыз охусун учун деп йиберилмеген, ону охумагъ ва шогъар гёре юрюмек ва пайда гёрмек учун йиберилген.

Имам аль-Гъазали оьзюню китабында Къуръан охувну гъакъында булай дей: «Энни Къуръан охуп алданагъан адамлар гъали де бар, демек, олар тавушун чыгъартып ону охуй, тек юректери шо заманда дюньялыкъгъа бакъгъан ва ер-ерлеге чыгып гете, гъар аятны маънасына гиришмек учунну, шогъар гёре юрюмек учунну, гери урулагъан затлардан сакъланмакъ учунну орнунда оланы ойланы якъ-якъда. Ким буса да Къуръанны башдан аягына ерли гъар гюнлеп юзер керен охуса да, тек шогъар гёре юрюмей буса, азапгъа тийишли. Ол охуйгъаныны маънасын англап леззет алмас, ол оьзюню атив тавушундан, шо атив чалынагъанындан къайры дагъы зат гёрмес».

Аллагъны уллу валиси Салиху-ль-Марвани тюшюнде Пайхаммарны ﷺ алдында Къуръан охуп гёргенде, Пайхаммар ﷺ огъар: «Къуръанны чы сен охуdung, тек йылавунгъ къайда?» – деп тюшюнде сорагъан болгъан дей.

Башгъа вали буса шо гъакъда булай деген: «Къуръан охуйгъан гиши ичинден йыламай буса, шо охуву булан алданагъан».

Пайхаммарны ﷺ булай гъадиси бар: «Мени уьмметимни кёбюсю мунапыкълары – Къуръан охувчулар».

Шолай охувчулар болмакъдан Аллагъ сакъласын бизин! Али-асгъаб (огъар Аллагъ рази болсун) булай деген: «Къуръан охуйгъанлар! Сиз шогъар гёре юрююз. Неге тюгюл алим – оьзю билегенге гёре юрюйген гиши. Демек, алимни ишлери ону билимине къыйыша». Сонг арты булан булай да къошгъан: «Ахыр замангъа ювукъ бола туруп, билими бар, яни, охуп бола-

Къуръан ону янгыз охусун учун деп йиберилмеген, ону охумагъ ва шогъар гёре юрюмек ва пайда гёрмек учун йиберилген

айтыла: «Къуръан охуйгъан муьмин ийиси атив, татуву да атив емиш иймик. Къуръан охумайгъан муьмин буса татуву атив, тек ийиси ёкъ кабахурмагъа ошай. Къуръан охуйгъан, тек шогъар гёре юрюмейген пасыкъ буса, ийиси атив, тек татуву ачы емиш иймик. Къуръан охумайгъан ва шогъар гёре де юрюмейген пасыкъ буса, ийиси де ёкъ ачы емиш иймик».

Мухйид-Дин ибну-л-Араби (куддиси сирруху) булай деген: «Сурат-уль Бакаратны (Къуръанны экинчи ва лап уллу сурасы) ичинде минг ёрав, минг гери урув, минг гъукму, минг хабар бар ва шогъар

гъан ва охугъанын айтып бажарагъан, тек шо билимлери оланы авзунда къалажакъ ва тамагъындан теьбеге гетмес адамлар болажакъ. Оланы ишлери билимине гёре болмажакъ, авзу айтагъан юрекдегисине къыйышмажакъ, демек олар гёрсетегени юрекдегисинден башгъа болажакъ. Олар жыйынларда да олтуруп, бир-бирине оьктемлигин гёрсетежек, олар оьзлени къоюп башгъа алимлени янына олтургъанлагъа ачувланма да ачувланажакъ. Олай адамланы яхшы ишлери Аллагъгъа гётерилмежек».

(Давами гелеген номерде)

ИЛМУ

Абусуфьян АКАЕВ

Сафинатун нажат

Башы алдагы номерде

Пайхаммарлагъа инанмакъны баяны

Ай дин къардаш! Аллагуьтаала яратгъан халкъны инг яхшысы – бизин Пайхаммар ﷺ. Сонг Ибрагъим ﷺ, сонг Муса ﷺ, сонг Иса ﷺ, сонг Нугъ ﷺ, сонг оьзге пайхаммарлар.

оланы Арасат деген авлакьда токътатып, гьисап-суал этежек. Сонг бирлерин, яхшылыкь этип, женнетге йибере; бирлерин, адил этип, жагъаннемге йибере. Къабурну азабы да гъакь.

Къабурда Мункар, Накир деген эки малайик гелип суал этмек да гъакь. Оланы суаллары дёрт:

- Сени яратып, сакълап тургъан гиши кимдир? – деп сорамакъ бир;
- Пайхаммарынг кимдир? – деп сора-

Аллагуьтаала, шо кыйынлы гюнде, ону шапаатын насип этсин, амин!

Сегиз женнет, етти жагъаннем де гъакь. Олар бу сагъат да экиси де яратылып бар.

Къыямат гюн гъар кимге амаллары язылгъан тептерлер бермек де гъакь. Онг ягъындан берилген – талайлы бола, сол ягъындан берилген – талайсыз бола.

Аллагуьтааланы къадарына инанмакъны баяны

Ай дин къардаш! Бу дюньяда болагъан гъар бир зат, яхшы болду, яман болду, Аллагуьтааланы къазасы булан, къадары булан бола. Амма яхшылыкьгъа

ГЪАМИС

Сизин арагъызда лап пайдалысы къылыгъы яхшы адам

Бизин Пайхаммар Мугъаммат ﷺ дини дюньягъа гелмек булан, оьзге динлер бузулгъан.

Сонг адамланы яхшылары – бизин Пайхаммарны ﷺ ёлдашлары – Абубакар, сонг Умар, сонг Осман, сонг Али ﷺ.

Пайхаммарланы йигирма сегизин билмек борч. Олар да шулар: Адам, Идрис, Нугъ, Гъуд, Салигъ, Ибрагъим, Исгъакь, Исмайыл, Якъуб, Юсуп, Шуайб, Лут, Ягъйа, Закарийя, Гъарун, Муса, Давуд, Сулайман, Ильяс, Айюб, Алясяс, Иса, Зулькпли, Юнус, Узайр, Лукъман, Зулькъарнайн, Мугъаммат ﷺ.

Амма – Узайр, Лукъман, Зулькъарнайн – уьчюсюне де ихтилап (башгъалыкъ) бар. Биревлер айта – олар пайхаммарлар деп, биревлер айта – валилер деп.

Пайхаммарланы аввалгынчысы – Адам ﷺ, ахырынчысы – Мугъаммат ﷺ. Экисини де арасында кёп пайхаммарлар гелген. Гъисабын Аллагуьтаала биле. Амма юз йигирма дёрт минг деп айтыла.

Бизин Пайхаммарны ﷺ аталары шу гезик булан геле: Абдуллагъ, Абдулмуталиб, Гъашим, Абдуманаф, Къусайи, Килаб, Муррат, Каъб, Лугъай, Гъалиб, Фигъру, Малик, Назр, Кинанат, Зузаймат, Мудрикат, Ильяс, Музар, Низар, Маадд, Аднан. Шулардан оьрдеги аталары яхшы маълум (ачыкъ) тююл.

Анасы Аминат. Ону атасы Вагъаб. Эмчек анасы Гъалимат. Оьзю Маккада тувгъан, Мадинада гёмюлген. Оьзюню бети къызыл къатыш акъ болгъан. Оьзю къурайш тухумлу.

Оьзюню авлетлери етти. Уючюсю уланлар: Къасым – бир, Абдуллагъ – эки, Ибрагъим – уьч. Дёртюсю къызлар: Зайнаб – бир, Рукъийят – эки, Фатимат – уьч, Уммукюлсум – дёрт.

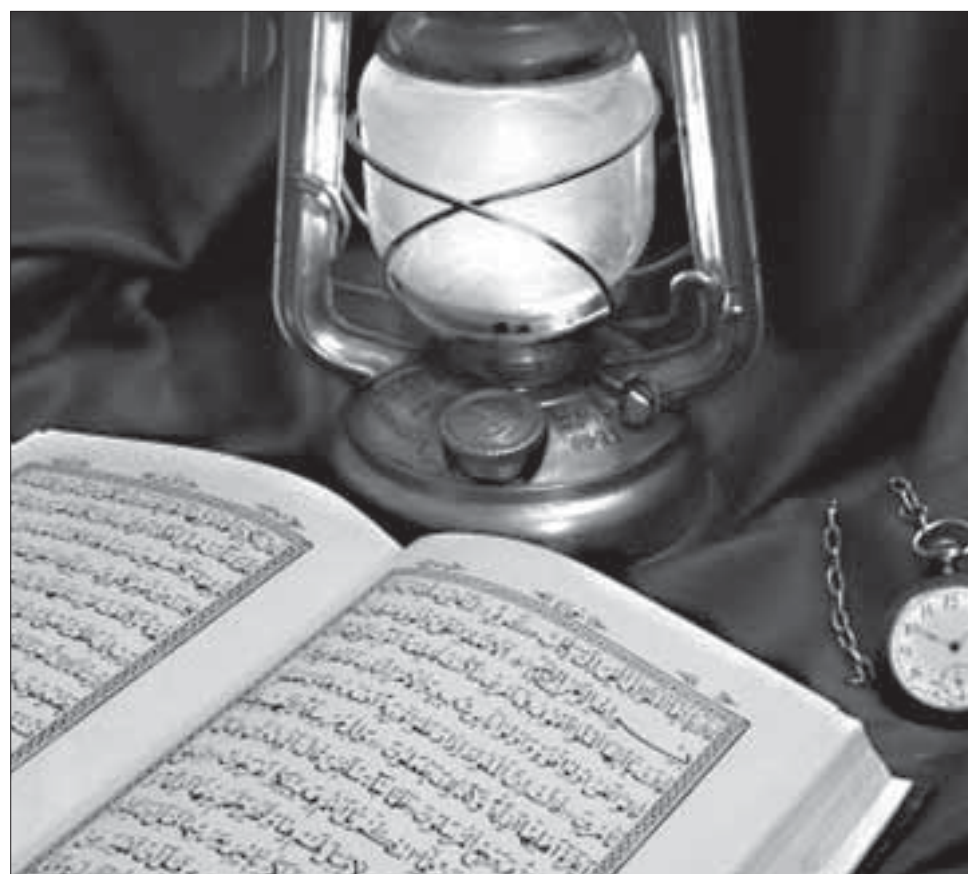
Оьзю дюньядан гетген сонг, тогъуз къатыны къалгъан. Олар да шулар: Айшат, Гъафсат, Савдат, Сафийят, Маймунат, Уммугъабибат, Уммусаламат, Зайнаб, Жувайрият. Инг алдын Хадижат деген тул къатынны алгъан.

Оьзюню сав заманында, уяв заманында кёкге чагъып, Аллагуьтааланы, «шулай эди» деп сыпат этмеге болмайгъан кюйде, гёрмеклиги де гъакь. Ондан оьзге гишиге дюньяда олай иш болмагъан.

Бизин Пайхаммар Мугъаммат ﷺ дини дюньягъа гелмек булан, оьзге динлер бузулгъан. Амма бизин Пайхаммарны ﷺ дини бузулмай. Къыямат гюн Аллагуьтаала Магъшарда бизин Пайхаммарны ﷺ шарияты булан диван этежек.

Къыямат гюнге инанмакъны баяны

Ай дин къардаш! Аллагуьтаала бары да халкъны оьлгенден сонг тиргизе. Сонг



макъ эки;

- Дининг недир? – деп сорамакъ уьч;
- Къыбланг недир? – деп сорамакъ дёрт.

Шу суалланы жавапларын сонг баян этежекбиз, инша Аллагуь. Шо суаллагъа

Аллагуьтаала рази бола, яманлыкьгъа болмай. Къуллагъа (инсанлагъа) да оьзлени ишлерин этмекде, кюймакъда ихтияр бар. Къадар этмек Аллагуьдан, иш – къулдан. Аллагуьдан къадар да, къулдан иш де бирче бола. Къуллагъа ихтияр болмакъ

Гиши оьлтюрген гиши де, оьзюню Аллагуьтаала аввал къадар этип кюйгъан ажжалы булан оьле, ажжалындан алда оьлмей.

жавап берген гиши – къутулуп ниъматлана. Бермеген гиши – азаплана. Сират кёпюр де гъакь. О да – жагъаннемни уьстюнден тартылгъан, къылдан инче, къылычдан итти бир кёпюр. Бары да халкъ ондан оьтмеге герек. Амма жагъаннем агъюлер тайгъалап жагъаннемге тюше.

Мизан терезелер де гъакь. Олар булан халкъны амалларын тарта. Яхшылыкь яны авур гелген гиши талайлы бола, яманлыкь яны авур гелген гиши талайсыз бола.

Бизин Пайхаммаргъа ﷺ Аллагуьтаала берген гъавз (женнетни ичиндеги кавсар булакъ) да гъакь. Ону суву сютден акъ, балдан татли.

Пайхаммар ﷺ къыямат гюн халкъгъа шапаат этмек де гъакь. Бизге де

уьчун, яхшылыкь этсе–савап, яманлыкь этсе – гунагъ бола. Къуллагъа гъеч ихтияр ёкъ буса, пайхаммарланы йибермек де, китапланы тюшюрмек де тарыкъсыз болур эди, Аллагуьтааланы тарыкъсыз иши болмай.

Биргишиазапгъатулулуп, оьзюнденумут уьзген сонг, имам салмакъны Аллагуьтаала къабул этмей. Бусурман динден оьзге диндеги гишилеге да Аллагуьтаала амалларын язагъан малайиклер йиберген. Оланы гичилей оьлген яшлары женнетде болурму, жагъаннемде болурму, билинмей, алимлини арасында ихтилап бар.

Гишиге гъарам да рызкъыдыр. Биревню рызкъысын бирев алып, ашап болмай. Гиши оьлтюрген гиши де, оьзюню Аллагуьтаала

аввал къадар этип кюйгъан ажжалы булан оьле, ажжалындан алда оьлмей.

Уллу гунагъ этмек, гишини имандан чыгъармай, жагъаннемде даим де къалмай. «Аллагуьтааланы – бир, Пайхаммарны ﷺ гъакь» этген къыбла агълю – бары да бусурманлар.

Аллагуьтааланы да, пайхаммарланы да гъакьында билмеге борч затланы билеген, амма далиллерин гелтирип токъташдырмагъа болмайгъан гишиге «муькъаллид» деп айтыла. Шо муькъаллидни иманы дурус, амма далиллерин кюймакъ учун гунагълы бола.

Шайхланы да, Аллагуьны вакиллерини де караматлары гъакь. Шайхлар да, валилер де пайхаммарланы даражасына гъеч етишмей. Намаз йимик, ораза йимик, Аллагуьтаала борч этген къулдукълар оьзлерден тайып къалагъан ерге де етишмей. Пайхаммарлыкь да гиши кюйгъы этип алып болагъан зат тююл, Аллагуьтаала бермек булан болгъан.

Бизин Пайхаммарны ﷺ заманында болгъан он уьч гишиге шексиз женнет бар. Ол гишилер де шулар: Абубакар, Умар, Осман, Али, Талгъат, Зубайр, Саъд, Саъид, Абдуррагъман, Абу Убайдат, Фатимат, Гъасан, Гъусайн. Булардан оьзге гишиге шексиз женнет бар деп шагъатлыкь этмеге ярамай, о айып зат.

Яхшы гиши болду, яман гиши болду, имам этип, намаз къылмагъа ярай. Олагъа жаназа намаз къылмагъа ярай.

Мачийге, сапарда болду, уьйде болду, масгъю этмеге де ярай. Эсиртмейген юзюмню суву да гъалал.

Бизин садагъабыздан да, дуабыздан да оьлюлерибиз ниъматлана. Бир гишиден бир гишиге гёз тиймек бола.

Сигъру да бар. Бир гиши бир гунагъ затны этмесе, этмеге къаст этмек булан гунагъ язылмай.

Гунагълардан товба этмекни шартлары дёрт: этген гунагъындан таймакъ – бир; этмеклик учун пашман болмакъ – эки; дагъы кюйгъып шо гунагъны этмесе къаст этмек – уьч; оьзюню уьстюнде гишини гъакькы бар буса, тюз этмеге къаст этмек – дёрт.

Исламны да, игъсанни да, сюннетни да баяны

Ай дин къардаш! Ислам деген беш зат. Аввалгынчысы – «оьзюне къулдукь этмеге тийишли гъеч зат ёкъ, бир Аллагуьдан башгъа, Мугъаммат Пайхаммар ﷺ да – гъакь пайхаммар», – деп айтмакъ. Экинчиси – намаз къылмакъ. Уьчюнчюсю – закят чыгъармакъ.

Дёртюнчюсю – рамазан айда ораза тутмакъ. Бешинчиси – гючю етишген гиши гъажгъа бармакъ.

Игъсан деген Аллагуьтааланы гёре турагъан йимик, Аллагуьтаалагъа къулдукь этмек.

Сюннет деген Пайхаммаргъа ﷺ таби болмакъ.

(Давамы гелеген номерде)

ВАЪЗА

Ата-анагъа гьюрмет этив

Ата-ананг сагъа рази буса, Аллагъ да сагъа рази. Шариатгъа къаршы чыкъмайгъан ишлерде ата-анагъа тынгламакъ – Аллагъ бизге салгъан борч. Бусурман адам оьзюню ата-анасына яхшы ва гьюрмет булан аناшмагъа герек. Ата-анагъа тынгламайган адам иманлы тююл. Ата-ананы айтгъанын этмек – шариат салагъан борч.

Яратгъаныбыз Аллагъ бизге ата-ананы гьюрметлеге, олагъа абур этмеге, шариатгъа къаршы чыкъмайгъан бары ишлерде тынгламагъа бувара. Ислам динде бу масъалагъа айрыча уллу къыймат бериле. Бу масъаланы агъамиятыгъы Аллагъа инанывдан ва огъар сужда этивден сонг геле. Къуръанда айтылагъан кюйде, Аллагъ адамлагъа янгыз Оьзюне сужда къылмагъа бувара, дагъы биревге де, ата-анагъа буса яхшылыкъ этмеге бувара. Олар къарт болгъанда, чагъына гёре канты, оьзге кемчиликлери болса да, Аллагъутаала бизин шогъар чыдамлы болмагъа, ачувланмай, йымышакъ янашмагъа чакъыра. Динибиз уйретеген кюйде, авлетлер оланы авур тыныш алывуна да разисизлик билдирмеге герекмей.

Яратгъаныбыз ата-ананы гёнгюню алмагъа, булай дуа этмеге бувара: «Аллагъым мени, геч дагъы шоланы гюнагъларын, олар чы мен гиччи заманымда мени тарбиялагъан».

Гъадислер де бизин ата-ананы гьюрметлеге, олагъа тынгламай къоймакъдан сакъланмагъа чакъыра. Бир гъадисде айтылагъан кюйде, инсан нечакъы яхшылыкъ этсе де, тек ата-анагъа тынгламаса, женнетге гирмес. Аллагъы Элчиси ﷺ билдирген кюйде, ата-ана рази авлетге женнетни къапулары ачылажакъ, олар рази тююл авлетге буса жагъаннемни къапулары ачылажакъ.

Бир гезик Пайхаммарны ﷺ янына, Аллагъы ёлунда ябушма суюмен деп, бирев гелген болгъан деп айтыла. Амма Расулуллагъ ﷺ жавап бермеге алгъасамай, башлап: «Ата-ананг савму?» – деп сорай. Ол адам: «Сав, экево де сав», – дей. Шо заман Мугъаммат Пайхаммар ﷺ огъар: «Сен Аллагъы шабагъатын къазанма сую-

мисен? Сую бусанг, ата-ананга къайт ва шоллагъа яхшы янаш», – деген.

Бир айтывда айтылагъан кюйде, бирев Пайхаммаргъа ﷺ: «Я Расулуллагъ ﷺ адамланы арасында лап кёп абур кимге этмеге герек?» – деп сорагъанда, ол: «Анагъа», – деген. Ол адам: «Сонг кимге?» – деп дагъы да сорагъан. «Анагъа», – деп жавап болгъан. Ол адам соравун уьчюнчю гезик такрарлай. «Анагъа», – деп бу гезик де жавап бериле. «Дагъы кимге?» – деп ол адам бир дагъы керен сорай. Пайхаммар ﷺ бу гезик: «Атагъа», – дей.

Пайхаммарны ﷺ сёзлерине гёре, женнет аналаны аякъ тюбюнде. Биревлер оьсюп, эсли болуп, ата-анагъа бакъгъан тергевюню осал эте. Нечесе аналар бар, оьмюрюню яшларына багъышлап, къарт болгъанда оланы янгыз байрам гюнлер гёре. Бир-бир авлетлер буса, аналаны гъалын телефондан сама да сорап билмей. Ата-аналар оьзлени авлетлеринден бир-эки гюнге де айрылып болмайгъанда, яшлары оланы суювюню, тергевюню герекли даражада къыйматлап болмай.

Яратгъаныбыз Муса Пайхаммаргъа ﷺ булай деген: «Кин ата-ананы гьюрметлей буса, Мен огъар узакъ оьмюр ва тынглаву, абур этежек авлетлер берем. Ким ата-анагъа тынгламай буса, Мен оланы оьмюрюню къысгъартаман ва оьзлеге тынгламайгъан авлетлер берем». Пайхаммарны ﷺ Ибн аббас дейген асгъабасына: «Аърафны адамлары кимлер?» – деп сорагъанда, ол булай жавап берген болгъан: «Аъраф – женнетни де, жагъаннемни де арасындагъы тав. Онда терек де, булакъ да, оьзен де ёкъ. Ондагъы адамлар Аллагъ учун оьлгенлер, тек олар булан ата-анасы рази болмагъан. Шо саялы олар женнетге гирип болмай. Аллагъ учун

жанын къурбан этген саялы буса, жагъаннемге де тюшюп болмай. Оланы къысматын Аллагъ чечмей туруп олар шо тавда туражакълар».

Пайхаммарны ﷺ яшавунда авлетлер ата-анагъа нечик янашмагъа герекни гёрсетеген хыйлы уьлгюлер болгъан. Ислам дин бу масъалагъа береген тергевню кёп мисаллар да суратлай. Шоланы бириси Алькама дейген адам булан болгъан.

Пайхаммарны ﷺ заманында Алькама дейген адам яшай болгъан. Ол динге бериле, кёп намазлар къылагъан, оразалар тутагъан гысапда белгили болгъан. Бир гезик Алькаманы къатыны Пайхаммаргъа ﷺ оьзлеге кёмек учун адамлар йибермекни тилеп геле, неге тююл жан макъамдагы Алькама шагъадатны айтып болмай тура болгъан. Белгили кюйде, оьле турагъан адамны ахырынчы сёзлери шагъадат болса, ол жагъаннемден сакъланар. Пайхаммар Алькаманы уьюне уьч асгъабаны йибери, олар огъар шагъадатны тюшюндюрмеге къарайлар, тек оьле турагъанны, бир зат четим эстегендей, тили тербенмей. Ичибушгъан асгъабалар Пайхаммарны ﷺ янына къайтып, не этмеге герекни сорайлар. Шо заман Аллагъы Элчиси ﷺ:

– Ону ата-анасы савму? – деп сорай.
– Къарт болгъан анасы бар, – дегенлер.

Пайхаммар ﷺ огъар адамлар йибери, бола буса оьзюню янына гелсин деп тилей, болмай буса, ол оьзю гелегени билдире. Къарт ажай Пайхаммарны ﷺ янына геле. Огъар уланыны гъакъында сорагъанда, къарт къатын авлетине хатири къалгъанын айта, неге тююл ол анасына тынгламай, къатына ярап юрюген.

– Муна шону тилин токътагъан зат, – деген Пайхаммар ﷺ ва ол къатынгъа авлетин гечмекни тилей. Къарт ажай буса, бек хатири къалгъан саялы, яшын гечмеймен деп тутта. Шо заман Пайхаммар ﷺ асгъабаларына болгъан чакъы кёп къуругъан агъач жыйдыра.

– Бу не учун? – деп ана сорай.
– Мен Алькаманы отда яллатма суюмен, – деген Пайхаммар ﷺ.

ГЪАМИС

Аллагъ ﷻ
бергенине рази
къалмакъ –
ахыры
битмейген
байлыкъ

О заман ананы юреги чыдап болмай.
– Мени гёзюмню алдында авлетимни яллатса, мен нечик чыдарман! – деп гъалекленип йибере.

– Жагъаннемни оту чу дагъы да гючлю, – деген огъар.

Шо заман бу къатын бары да халкъны алдында уланын гечегенин билдире. Янгыз шондан сонг оьле турагъан Алькама шагъадатны айтмагъа бажара.

Авлетлени ата-ананы алдындагъы борчлары:

1. Яратгъаныбыз буваргъан затлагъа къаршы чыкъмайгъан бары да гезиклерде авлетлер ата-анасына тынгламагъа герек.
2. Олар даим ата-анагъа ярамагъа къасткъылма тарыкъ.
3. Гьюрмет этип, ата-ана уьйге гирегенде яда эре турагъанда турмагъа герек.
4. Оланы алдына чыгъып юрюмеге герекмей.
5. Оланы янында болагъанда тавушун гётермеге ярамай.
6. Ата-ана ихтияр бермей туруп, сапаргъа чыкъмагъа ярамай.
7. Бир затда да олагъа оьпкелемеге, бетлеге герекмей.
8. Ата-анагъа къынгыр къарамагъа ярамай.
9. Къаш тююп де олагъа къарамагъа ярамай.
10. Олар гечинген сонг, къабургъа гелип, даим дуа этип, Аллагъа оланы гюнагъларын гечмекни ва рагъмулукъ тилекеге тарыкъ.
11. Олар учун садагъа оьлешме тарыкъ.
12. Ата-ананы къардашлары, къурдашлары булан аралыкъланы къоймагъа ярамай.

БАЯНЛЫКЪ

Жамиля СОТАВОВА

Къоркъмаскъала Дагъыстандагъы лап уллу юртланы бириси. Оьзге юртларда йимик, мундагъы уланлар бандалагъа къошулма, вагъабылыкъдан, экстремизмден сакъ. Юртда уллу жума межит, бир нече авул межитлер, мадраса бар. Кёп санавдагъы яшлар динден билим алмагъа, исламгъа ювукъ болмагъа гъаракат эте. Къоркъмаскъаланы ругъ яшавуну гъакъында толу билмек учун, биз мунда 9 йылны узагъында имам болуп чалышагъан Садрутдин гъажи Къазаватовгъа сорайбыз. Ол Буйнакскидеги ислам институтну охуп битдирген, муаллим болуп СКИУ-да да ишлеген.

Имамны сёзю



Садрутдин Къазаватов (онгда) Пайхаммарны ﷺ межитинде

– Межитигизге нече адам геле?

– Даим межитге гелегенлени санаву 400 бардыр, юртубузда намаз къылагъанланы санаву буса, 4-5 минг бар деп айтма ярай ва шоланы санаву гюн сайын арта.

– Не йимик адамлардыр шолар?

– Аслу гъалда, оьмюрю уллу тююл жагъил адамлар. Олагъа уллу умут этебиз.

– Гъакимият якъдан харж

булан кёмек этив боламы ва адамлардан гелегени нечикдир?

– Къайсы якъдан болса да, кёмек этегенлер кёп аз, буса да бизин харж булан масъалабыз болмай, неге тююл къайыр карьерден бизге пай чыгъарта.

– Юртда ругъ-ярыкъландырыв иш нечик салынгъан?

– Межитибизни янында иш гереген мадрасабызда ислам динден жумада 5 керен дарслар бола: намаз къылыгъа ва

Къуръан охувгъа уьйретив. Шо дарслагъа чагъына да къарамайлы, не адам да гелмеге бола. Мундан къайры, ярыкъландырывчу ишге «Ассалам» газетни ййив да санала. Межитлерде бу газетге язылывну онгарагъан вакиллер бар. Ондан къайры, йылда 2-3 керен ерли школада болуп, охувчулагъа ислам динни гъакъында айтабыз ва гъалиге натижаларыбыз яман тююл деп эсиме геле.

– Мавлет, гёмюв ва оьзге шолар гезиклерде янгылышлар ёлугъамы?

– 9 йылны ичинде бары да кемчиликлени, янгылышланы ёкъ этдик деп айтмагъа ярай.

– Вагъабылыкъгъа нечик къаршы турасыз?

– Биз танлагъан оьзюбюзню ёллубуз бар. Демек, гъар жума дегенлей биз оланы гъакъында айтабыз, янгылышларын аян этебиз.

– Вагъабы китаплардан нечик сакъланасыз?

– Китапланы алагъанда шонда Дагъыстан бусурманларыны идарасыны мюгьюрю болмакъ борч. Терс ёлгъа чакъырагъан, элтеген китапланы биринчи бетлеринден тутуп да айырмагъа бола.

– Бу масъала динибиз-

де неге тувгъан экен ва неге жагъил уланлар агъачлыкъларгъа гетип, террорчулукъгъа къошула?

– Лап аслу сабеп – Ислам динни тюз англамайгъанлыкъ, Къуръанны оьзлер суюген кюйде англатма къарайгъанлыкъ ва оьзлеге адамланы тартагъанлыкъ. Иш ёкъда харж булан да иштагъын тувдуратгъанлыкъ ёкъ зат тююл.

– Юртда къылыкъ якъдан гъал нечикдир ва шону яхшы этмек учун не этмеге герек?

– Умуми юртну алгъанда къылыкъны гъакъында айтма къыйын. Ону яхшылашдырмакъ учун буса гъаракат этебиз, ваъзалар охуйбуз, жагъиллеге насигъатлар кёп этмеге къарайбыз. Ювукъ арада ерли телевидение ачылып, шонда бизге бир-нече сагъатны бережеги суюндюре.

– Жагъиллеге не ёрар эдинг?

– Жагъиллер кёбюсю гезиклерде англавсузлугъун гёрсете, олар яман агъымлагъа, тарыкъсыз адамлагъа къошулма бола. Шо саялы, жагъил адамлагъа оьзлер яшайгъан ерни тарихин, халкъын ахтармагъа ёрайман. Шондан таба олар гъакъ герти имангъа гелир деп инанаман.

ПАЙХАММАРНЫ ЯШАВУ

Магъаммат КЪАЗАНБИЕВ

Нюрлю таварих

Башы алдагы номерде



МУКЪАДДИМА¹⁶

Аллагу Таала аламны, кекню, ерни, бар махлукъатны Мугъаммад пайгъамбар (саллаллагу Таала алайгы васаллам) учун яратганы - гъар кимге белгилдир. Биз аны уьммет болмакъ себебли, бизге ол пайгъамбарны танымакъ, билмек, суймек чи нечик де, гъам аглюлерин, асгъапларын суймеклик де борч ва парздыр. Суймекни тюрлю-тюрлюсю бар. Биз аланы алай суймеге борчлубуз: ата-аналарыбыздан ва авлетлерибизден де артыкъ.

Озокъда, бир адам озьуне кеп яхшылыкъ этип, кеп девлет кююп оьлюп гетген кърдашларын суймеге, ва гъам аларгъа дуа тилеп хадири билмеге борчлудур. Тек аланы танымаса, аланы язылып кьалгъан таварихлерин гьрмесе, я бир билеген аланы гьрген адамдан эшитмесе, аланы асил кылыкъларын, алар озьуне этип гетген яхшылыкъларын билмесе, бу гишини суймеклиги арты болур. Неге десе? Инсанни адатыдыр: биревню яхшы-асил кылыкъларын, адатларын, айрокъда озьуне этген яхшылыкъларын билген сайын, суймеклиги арта.

Муна агъар бир мисал: Гъарунашит¹⁷ деген бир макъталгъан пачча болгъан, китапларда аны хабарын гьрген я эшитген гиши агъар гъашыкъ бола, аны бек юреги-жаны булан сюе, гъатта айта: «Ай аман Аллагъ, шону заманында, шону гьреген ерде бир ялчы болуп яшап оьлген болгъай эдим!» деп. Шо пайгъамбарны аглюлерин, асгъапларын, хабарларын гьрген я эшитген гиши де дагы да артыкъ, озьонден ихтиарсыз бек кьатты гьню-кьарны булан сюежегине шек ёкъ.

Алай болгъанда, мен шол асгъапланы ва бизин асил бийлени, азиз агъаланы ва бизге кеп яхшылыкълар этип, дин яйып, биз муслиманланы¹⁸ бирикдирип, бир миллет этип гетген бизин сыйлы дин кърдашлары танымтагъа сююп, бу китапны яздым. Неге? Шолай асил кърдашлары бар халкъ шоланы танымтай турмакъ - кеп ярахсызлыкъдыр; амма «бар эди...», «болгъан экен...» деп, кьуру атын эшитип турмакъ - танымакъ тьююлдюр. Андан башгъа аланы хабарларын, асил кылыкъларын, чомартлыкъларын, йигитликлерин¹⁹ эшитмек - гишиге кеп уллу пайда бере; кызыбайны йигит эте, кызыгъанчны чомарт эте, яман кылыкъларны яхшы кылыкълар эте, хабарына тынгламакъ булан да алардан берекет югъа. Кылыкълар «табии» яратылышдан озью бек орналып боса²⁰ да юкъмай кьалмай. Масала, биревню янында узакъ ёлдашыкъ этмек булан, кеп гьрмек булан югъагъан йимик, хабарларына кеп кьарамакъ булан да югъа.

Энди аланы суймек бизге нечик парз, аны баян этейим. Пайгъамбар (алайгы салам): «**Инналагъа Таала ифтарда алайкум гъубба Абибакрин ва Умара ва Усмана ва**

Алийин кама ифтарда алайкум ссалата ва ззаката ва ссавма вал гъажжа фаман абгъада ва гъиддан мингъум лам якъбалиллагъу лагъу салатан ва ла закатан ва ла савман ва ла гъажжжан ва ягъшуругъу мин кьабригъи ила ннари», - деп айтгъан. Маънасы: «Аллагъ сизге парз этди - Абубакар, Умар, Осман, Алини суймекни; намаз, ораза, закят, гъажны парз этген йимик. Шоланы бирин бирев суймесе, шо затлары бири де кьабул болмас. Тувра кьабурундан ол гиши жагъаннемге гетер».

Дагы да китапларда шулай айта: шол пайгъамбарны тухумун, аталарын, аглюлерин, кьатынларын, авлетлерин - муьмин гишиге, эркек, кьатын - барына да танымтагъа борчдур деп. Гъатта шоланы гъар бирин кюю булан, атлыаты булан билмеген гиши - герти муьмин тьююлдюр, арты муьминдир деп. Гъар бир ата-анагъа ва устазлагъа да борч - аланы яшлагъа уьйретмеге-билдирмеге деп айта.

«Илму тарих» - гетген заманларда болгъан ишлени сьйлейдир. Пайгъамбарлар, асгъаплар, дин алимлери, имамлар йимик - дин башчылары; паччалар, ханлар, йигитлер, дюнья илмулары билеген алимлер йимик - дюнья башчылары да сьйлейдир. Гъар бирини тувгъанларын, оьлгенлерин, заманында не иш юрютгенлерин, кьайсы шагъарда болгъанын, не ерлеге баргъанын баян этедир. Кеп илмулагъа ёл гьрсетеген, гъакъылны-пагъмуну ачагъан, кеп ибрат²¹ береген илмудур. Шону гъакъындан назмулар:

Таварих илмудур адамгъа бир мал -
Аны билип, алимлерден сен санал.
Таварих гьрмеген бусанг - арта кьал,
Таварих илмудан озьонге пай ал!

Таварихдир гъар бир ишни уьйретген,
Биревлеге паччалыкъдыр бийлетген.
Биревлени тьюге салып ийлетген -
Таварих илмудан озьонге пай ал!

Аны охугъан — гъар ишден пай алгъан,
Гьрмегенлер - гъар затдан кьуру кьалгъан.
Гъар ишге де таварих уьлгю алгъан -
Таварих илмудан озьонге пай ал!

Хабар бере гъакъыллы инсанлардан,
Пайгъамбардан, паччалардан, ханлардан,
Алимлерден, йигит-пагъливанлардан²² -
Таварих илмудан сагъа бир пай ал!

Сыйлылагъа кьошулгъан — оьрге чыгъар,
Алайлардан гишиге гъакъыл югъар, -
Шолайлагъа кьошулду бакъгъан бугъар.
Таварих илмудан сагъа бир пай ал!

Таварихлер бар дагы да кеп узун,
Муну чу кьысгъа этип язгъанбыз сьзюю,
Къарагъанлар ачарлар юрек-гьзюю -
Таварих илмудан озьонге пай ал!

Башгъа миллетлер таварих кеп яйгъан,
Таржума этип башгъаланыкин жыйгъан,
Муслиманлар озьленикин де кьойгъан -
Таварих илмудан озьонге пай ал!

Таварихдир - гетген затлар бары да,
Бош тьююлдюр гъакъыллагъа бири де,
Сен де кьалма ибрат алмай ариде -
Таварих илмудан сагъа бир пай ал!

Бар илмулагъа да кьара гъар заман,
Бир гьргенге тоюп турса - ол яман,
Айтма: «Мен гьрген бир илмулар таман», -
Гъар илмудан да сен озьонге пай ал!

Биревлер бир гьргенге бишип кьала,
Оьнгелер — «бош зат» деп, гъакълы²³ шуну ала,
Шо гъакъылда кьатынлар-яшлар бола.
Агъмакълардай болма, барындан пай ал!

Докътур аврувдан - бирден иш кьалдыра,
Дин алим - дин якъдан таклиф салдыра,
Билген - эки якъдан ишни алдыра,
Гъар ишде шолайдыр, шундан гъакъыл ал!

ГЪАДИС

Исламдагы адам насипсизликни билмей

Магъаммат Къазанбиевни «Нюрлю таварих» китабыны 8-нчи сагъифасында карта сурагъ берилген. Онда ерлени атлары кьумукъча, арап гъарпланы кьемеклиги булан, язылгъан. Картаны оьр янында булай язывлар этилген:

«Къыблабыз Къабаны ва гъам пайгъамбар, асгъаплар юрюген ерлени билдирмеге шу «пулан»-ны²⁴ яздым. Къаъидасы²⁵: темиркъазыкъ якъны баш этип язар гъам кьарар. Аламатлары: шагъар, сувлар, тавлар, паччалыкъланы дазуларыдыр...».

Автор кьоллайгъан терминлер булан, ол картаны «пулан» деп юрюте. Картада кьоллангъан аламатлар (шартлы белгилер) гьрсетилген - шагъар, сувлар (оьзенлер), тавлар ва пачалыкъланы дазулары учун.

Картаны дьрт де янында гьрсетилген: оьр янда - «темиркъазыкъ якъ» деп, солда - «гюнбаттар якъ» деп, онгда - «гюнчыгъар якъ» деп, тьюнде - «жануб-къыбла якъ» деп.

Картаны дьрт де янындан айланып санавлар язылгъан. Ол санавлардан мурат - «микъияс»-ны (масштабны, оьлчев аралыкъны) даражасын билдирмек. Бу картаны микъиясына гьре, гъар бир санавну аралыгъындагы ярым сантиметрни узунлугъундагы бьлюк - 100 чакъырымны гъисабында. (Бу масштаб картаны тьюнде, онг мьюшюнде гьрсетилген).

Картада аслу гьалда бусурманлар яшайгъан топуракълар гьрсетилген. Онда булай ерлени атлары язылып бар:

- дюньяны якълары - Аврупа, Асия, Африкъа;
- денгизлер, денгиз кьолтукълар - Арал денгиз, Каспий - бизин Анжи денгиз, Къара денгиз, Багъру Сафид - Акъ денгиз, Къызыл денгиз, Иран денгиз - Фарис, Багъру Музьит, Басра Гурфыз;
- оьзенлер - Уралсув, Волгъа, Эдилсув, Донсув, Курасув, Динепирсув, Динестирсув, Нилсув, Арассув, Дажласув, Фуратсув;
- уллу пачалыкълар - Русия, Туркия, Иран, Мисру вилайты.
- уьлкелер, вилайтлар - Румания, Болгъария, Къырым, Сурия, Арабустан, Иракъ, Нажд, Гьжаз, Яман, Гьадрмавт, Оман, Гъабаш, Афъганистан, Балужистан;
- шагъарлар - Хайва, Сарисын, Астархан, Растоф, Адис, Сивастапул, Истарапул, Буравкъала, Сююнч, Къызлар, Анжи, Шура, Дербат, Бакю, Тиллис, Батум, Къарс, Адирне, Истанбул, Уьскюдар, Бурса, Измир, Кьония, Анкъара, Самсон, Тьрабзон, Сивас, Арзурум, Диярбакир, Ван, Мусыл, Багъдад, Бабилю, Басра, Карбала, Шам, Байрут, Байтулмукъаддас, Канъан, Порт-Саид, Сувайш, Искандарийя, Къагъира, Турисайнаъ, Савакин, Хортум, Савдан, Давматул-Жандал, Табук, Хайбар, Янбуъ, Зулгъулифат, Савазин, Мадина, Макка, Жида, Ситинтаъиф, Санъа, Гъадида, Адну, Шаржа, Шираз, Асфигъан, Тегъран, Тебриз, Машгъад.

16. Мукъаддима – башсез, гиришив.
17. Гъарун ар-Рашид, Гъарунашит - 786-809-нчу йылларда гъакимлик сьрген арап халипа. Ону девюрюнде Арап Халипалыкъда юрт хозайство, савдюгерчилик ва саниятчылыкъ яхшы оьсген, халкъы кьолай яшагъан.
18. Муслиман – бусурман, ислам динге кьуллакъ этеген адам.
19. Йигит – игит, батыр, кьоччакълыкъгъа айтылгъан адам. Йигитлик – игитлик, батырлыкъ, кьоччакълыкъ.
20. Боса – болса.
21. Ибрат – насигъат, даре, уьйретив.
22. Пагъливан – гьчлю-кьуватлы адам, батыр, кочап.
23. Гъакълы.
24. Эги китаптагы текстде: «фулан» деп язылгъан. Бу сьз - «план» деген европа сьзден алынгъан болма герек; «чертеж», «карта» деген маънада кьоллангъан.
25. Къаъидасы – кюю, кьаидасы, ёругъу, низамы.

(Давами гелеген номерде)

СОРАВ-ЖАВАП

– Къызъяшлагъа уланъяшлар булан телефондан табакъатнама яраймы?

– Бек тарыкъ болмай туруп, шолай къатнав гери урула. Эгер сёйлене буса да, къызъяш къырында атасы яда уланкъардашы барда йимик, сёйлене тарыкъ. Бу гери урувну маънасы, булай къатнав, аслу гьалда, бир яхшы ишге де этемегенликде. Яманлыкъга элтеген иш буса – гьарам.

– Жагьиллер рази бола туруп, ата-анасы къаршы заманда гебин къыймагъа яраймы?

– Бу сорав булан шариат судья деп саналагъан ерли имамгъа барма герек. Амма ата-ана авлетерине яманлыкъ ёрамажакъны да эсинде сакълап, олар айтагъанны этсе яхшы.

– Оьлгенни сюеги ёкъ буса да, о оьлюге жаназа къылмагъа яраймы? Шону айры шартлары бармы?

– Оьлгенни сюеги ёкъ буса да оьгар жаназа къылмагъа ярай. Жаназа къылагъанлар да, оьлюню сюеги де бир юртну, шагъарны ичинде буса, жаназа къылынагъанда сюек оланы артында болмагъа герекмей. Демек, жаназа къылынагъан вакътиде бир юртда, шагъарда буса сюек ал якъда болмагъа шарт (йыракъда буса да). Эгер оьлю башгъа юртда, шагъарда болуп, жаназа башгъа ерде къылына буса бу шартны гьисапгъа алмаса да ярай.

– Айрылгъан яда бир де эрге бармагъан тиштайлагъа гьаж биринчи гезик къылагъанда янгыз бармагъа яраймы?

– Къатынгиши айрылгъанмы, айрылмагъанмы башгъа тююл,

ол гьаж къылагъанда махрам (эрге чыкъмагъа ярамайгъан ювукъ къардаш) булан болмагъа тарыкъ. Эгер олай адам ёкъ буса, биринчи гезик гьаж къылагъанда къатынгишиге оьзге инамлы къатынлар булан бармагъа яратыла. Янгыз яда ят эргиши булан къатынгишиге гьаж къылмагъа яратылмай, шо биринчи гьаж къылыв болса да.

– Бусурман тююлге садагъа оьлешме яраймы?

– Оьзюню аслу касбусу гьисапда тиленчиликни танглагъанлагъа садагъа оьлешмесе яхшы. Бусурман тююлге садагъа оьлешивде гери урув ёкъ, тек олагъа къурбан союлгъан эт берилмей ва ораза айда гюндюз вакътиде олагъа аш берме де тюшмей (ким биле олар ярыкъ заманда бергенигизни ашап къыймакъ бар).

– Эгер яшлар детдомда сакъланыв, оьсген сонг гебин къылагъанда олагъа валилер ким бола, ата-анасы, ювукъ къардашы болмагъан сонг?

– Булай гезиклерде валини (оланы эрге береген яда къатын этип алагъан адамны ихтиярларын) шо ерни имамы оьзюне ала.

– Ратибат намазланы тёленеген борч намазлар булан бир заманны ичинде (совмещать этип) къылмагъа яраймы?

– Сюнет намазланы арасында тёленеген борч намазлар булан бирче къылмагъа ярайгъанлар да, ярамайгъанлар да бар. Масала, межитте гиргенде бирев тёленеген борч намаз къыла буса ва шо тагъият намаз деп де негет тутса, шолайлыкъда эки де намаз къы-

лынгандай бола. Шолай, къошуп къылмагъа ярайгъан сюнет намазлагъа тагъият, тагъажут, авбабин ва намаз жувунгъан сонг къылынагъан намаз гире. Зула, ратибат ва витру намазлар буса, башгъаларына къошмай, айры негет тутуп къылына.

– Къашлагъа татуаж этмеге яраймы?

– Татуажны, татуировканы этмеге ярамай. Кимесе бирев шо гьарам экенни биле туруп татуировка этген буса, шону тайдырмагъа герек. Амма татуировка гьакъылбалыкъ болгъанча яда шо гьарам экенни билмей туруп этген буса, шону тайдырмаса да гечиле, эгер тайдырма къыйын буса.

– Тишлени арасында къалгъан ашны ютса, шо намазны бузамы?

– Намаз къылагъан вакътиде нени буса да ютмагъа, ичине йибермеге ярамай, шо намазны буза. Амма билмей ютуп къойса яда ютгъан саялы намаз бузулагъанни билмей буса, шо намазны бузмай.

– Уьйде папугъанни сакълама яраймы?

– Китапларда папугъанни гьакъында язылгъанни тапмадыкъ, тек бюлбюлюню челтирде сакълама ярамай дегенни гёрдюк. Тенгешдирип къараса, папугъанни да челтирде сакълама ярамайгъаны биле. Ислам дин бу дюньяда ва ахыратда пайдасы ёкъ затланы къаршыламай.

– Тилсиз адамгъа намаз къылма, ораза тутма герекми? Герек буса, нечик?

– Гьакъылы бар туруп олай адамгъа ислам динни етишдирмеге тарыкъ. Намазны буса, болагъан кюнде къылма бола. Къарап охуп бола буса ичинден охуйгъанда йимик охума тарыкъ. Болмай буса, юрегин Аллагъа салып, «Фатигъа» нечакъты заман охула буса, шончакъты заман эре турмагъа тийишли.

– Мен бир жума намазны къутгъаргъан эдим. Шону нечик тёлеп къылмагъа бола?

– Жума намаз тёленмей ва янгыртылмай. Бу намаз оьз заманында ва бирден артыкъ керен къылынмай. Жума намазны къутгъарса, гьамангъы тюш намазны къылмагъа герек тёлеп буса да.



Ас-Салам-фото

МОБИЛЬНЫЙ БАЙЛАВЛУКЪ

Мобильный байлавлукъ Аявлу охувчулар, янгы рубрикабызгъа SMS-лер геле. Тюнде шоланы беребиз. Гележекде де шу номерге язмагъа боласыз: 8928 680-55-01



Охувчуларыбызны соравлары:

Къатынгишиге ягъынма яраймы?

Къатынгиши ягъынып не муратгъа етишмеге сюегенден гьасил бола бу соравгъа жавап. Уьюнде, эрине ярама къарап ажив, гёзел болма сююп, ягъынган тиштайпагъа гюнагъ ёкъ, гьатта зувап да бола. Амма ят ерге чыгъагъанда ягъынагъан, ажив болма къарайгъан къатынгиши ким учун ва не учун безене экен? Сыйлы гьадисде айтылагъан кюйде, артыкъ атир ийислер себиб уьюнден чыгъагъан къатынгиши зиналыкъ этгенге тенг тие. Шолайлыкъда, аявлу дин къызардашларыбыз ягъынамакъда да сакъ болма герекни билигиз.

Мени эрим бек зиначы адам. Оьгар гючлю дарман этилген деп де айта. Мен не этейим?

Инг башлап оьгар зина нечик уллу гюнагъ экенни етишдирмеге, англатмагъа тарыкъ. Шогъар бу гюнагъ ишни къыймакъда Аллагъдан кёмек болсун учун кёп дуа этмеге яхшы. Аш этегенде Аллагъны эсгере туруп, "Бисмиллягъны" айтып, намазгъа жувунгъан гьалда этсе яхшы дагъы да яхшы.

Ассаламу алейкум ва рагъматуллагъи ва баракатугъу. «Ассалам» газетни редакциясы кёмек этер деп умут этемен. Мен светский ва ислам билимлер береген мадрасада охума сюемен, тек шолайысы Дагъыстанда бармы-ёкъму билмеймен. Таклиф этгенигизни сюер эдим.

Биз билеген кюйде, светский ва дин билимлер береген охув ожакъ Дагъыстанда биргине бир бар. Шо да Магъачкъаладагъы Институт

теологии и религиоведения. Шону бинасы Сайтмугъамат гьажи Абубакаровну атындагъы орамда (алдагъы Чернышевскийни атындагъы орам), Центральный жума межитни къырында ерлешген.

Яшгъа гьакъакъ соймакъ нени англата ва шо этни не этмеге герек?

Тувгъан яшгъа гьакъакъ союла шону савлугъу оьмур бою къатты болгъанни мурат тутуп. Этни буса биширип де, биширмей де (сюеклерин сындырмай) оьлешмеге, къонакълагъа ашатмагъа яхшы.

Къыдырып табылгъан яшлар олай да насипсиз, уллулар этген ишге оланы не гюнагъы бар? Тийсе намаз бузулагъанни билсе, оланы юреклерин нечик бузулажакъ?! Оланы тапгъанлагъа тийсе бузулма герек эди намаз...

Гетген номерде язылгъанни бу охувчубуз англамагъангъа ошай. Биз язгъан эдик гебинсиз тувгъан, масала къызъяшгъа, биологический деп айтылагъан атасы тийсе, оланы намазлары бузула, неге тююл олар бир-бирине ят адамлар санала.

Олкъызы эрге бермеге шолай биологический атаны ихтияры да ёкъ, ол шогъар къардаш да тююл. Оьзге гезиклерде булай тувгъан яшлагъа янашыв башгъалагъа йимик ва бир къыйыкъсы-тыв да ёкъ.

Ассалам алейкум. Магъа «Альгъамны» ва «Аттагъийятны» языгъыз.

Аллагъ буюрса, шоланы да, намаз къылагъанда да, сонг да охулагъан бары да затны Абусуфьян Акаевни «Сафинатун нажат» деген китабын берегенде, гезиги гелгенде бережекбиз. Амма биз язгъанча деп къарамай, ислам тюкенлерде намаз къылма уьйретеген китапны сатып алып (сюйсе къумукъча, сюйсе орус болсун), тезокъда намаз къылма башламагъа тарыкъ.

Мени атам вагъабылыкъны юрюте. Мен не этейип, оьгар айып этме, насигъат берме ихтиярым бармы?

Ювукъ адамынг булай балагъа тарыгъында, озокъда, нече де яман тиедир. Оьгар ёравлар, насигъатлар этмеге ярай, герек де дюр.

РУЗНАМА

ИЮНЬ (ДЖУМАДУЛЬ АХИР)

дни	утрен.	восх.	обе-денный	послед-обед.	вечерн.	ночн.
1	2.53	5.15	12.53	16.56	20.34	22.33
2	2.53	5.15	12.53	16.56	20.34	22.33
4	2.55	5.16	12.53	16.56	20.33	21.31
6	2.58	5.18	12.54	16.57	20.32	22.30
8	3.01	5.18	12.54	16.57	20.31	22.29
10	3.03	5.20	12.55	16.57	20.30	22.28
12	3.06	5.21	12.55	16.57	20.29	22.26
14	3.09	5.22	12.55	16.56	20.28	22.24
16	3.11	5.24	12.55	16.56	20.26	22.22
18	3.14	5.26	12.55	16.56	20.25	22.20
20	3.17	5.27	12.55	16.56	20.23	22.16
22	3.19	5.29	12.55	16.55	20.23	22.14
24	3.23	5.31	12.55	16.55	20.21	22.10
26	3.26	5.32	12.55	16.54	20.20	22.07
28	3.30	5.34	12.55	16.53	20.18	22.03
30	3.34	5.36	12.55	16.53	20.15	22.00

Учредитель
Благотворительный фонд «Путь».
Газета печатается по согласованию и одобрению Духовного управления мусульман Дагестана

Редакционный совет
Председатель редакционного совета муфтий РД
Ахмад-хаджи АБДУЛАЕВ
Мухаммадханафи-хаджи ГАМЗАТОВ

Редактор
Азиз МИЧИГИШЕВ

Компьютерная группа
Асият ХАНОВА
Ахмед МАГОМЕДОВ
Гульнара АБДУЛАЕВА

Менеджер
Мухаммад ХИРИЯСУЛАЕВ

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору за соблюдением законодательства в сфере массовых коммуникаций и охране культурного наследия по ЮФО (г. Ростов-на-Дону).

Свидетельство о регистрации ПИ № ФС 10-6401 от 15 декабря 2006 г.

Индекс 51325

При перепечатке ссылка обязательна.

Набрано и сверстано на компьютерной базе газеты «Ас-Салам».

Отпечатано в ООО «Дом печати» по адресу: пр-т Акушинского, 20.

Заказ № _____

Сдано в печать 20 май 2008 г.
Тираж 3500 экз.

Адрес редакции
367015, РД, г. Махачкала,
ул. М. Ярагского, 128.
Тел.: (8722) 61-00-64.

По вопросам подписки и доставки обращаться по телефонам: по Республике Дагестан — 8-988-699-28-24 по г. Махачкале — (8722) 914-222.

E-mail: info@assalam.ru;
www.assalam.ru